

הסוד השמור ביותר

אשר מרזר

בצינוק אפל, בקושי שתיים על שתיים, חבוש לו אחד האסירים המסוכנים והמפורסמים ביותר. זהו אחד המקומות השמורים ביותר, הנעול על ידי סורג ובריה, ומוקף בגדרות חשמליות ומחסומים מגנטיים רבים. מצלמות מתוחכמות וחיישנים משוכללים, מתעדים ועוקבים אחרי כל תנועת עפעף שלו. חיות טרף, על ארבע (ואולי גם על שתיים), מרחרחות מסביב לגדרות, כדי שחס וחלילה לא יצליח לראות קרן אור. כך הוא מעביר ימים כלילות ולילות כימים, שמבחינתו כולם אותו דבר.

אבל פעם בשנה הוא מקבל חופשה של עשרים וארבע שעות, ואולי ארבעים ושמונה, תלוי במצב (באירועים מיוחדים יש מצב אפילו לחופשות נוספות). מי שלא ראה חופשה זו, לא ראה חופשה מימיו. הוא יוצא מתאו, מסיר את המחסומים והגדרות המסוכנות, ומגיע לעולם הגדול. אין זה תהליך קשה. גם לא בירוקרטיה מסובכת. כל מה שצריך זה יין, או סתם נוזל הדומה לו, והוא בחוץ. ככמות האחוז, כך איכות החופשה.

שמות שונים ניתנו לאסיר הידוע. סוד, זהו שמו המוכר והמפורסם ביותר. אך ישנם שמות נוספים, פחות ידועים, כמו שטות, הוללות וליצנות. לא ידוע מהו שמו האמיתי. לא ברור באיזה שם קוראים לו לאכול או מעלים אותו לתורה. הבעיה הרצינית היא, באיזה שם לקרוא לו כאשר הוא יוצא מתאו, לאותה חופשה מבוקשת. זרועות הבטחון לא יודעים עם איזה שם להתמודד כאשר הוא מסתובב חופשי.

יש המחלקים את השנה לשניים: לפני פורים, ולאחריו. מצוה מסוימת הופכת אותו, כנראה, לחג כל כך מיוחד - משתה ושמחה. בעיקר המשתה. "אמר רבא, מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"¹.

הגמרא (שם) מספרת על רבה ור' זירא שאכלו יחד סעודת פורים והשתכרו. קם רבה, ומתוך שכרות הרג את ר' זירא. למחרת התפלל רבה והחיה את ר' זירא. שנה אחר כך, ביקש רבה מר' זירא לסעוד עימו שוב. ענה לו ר' זירא שלא כל שעה ושעה מתרחשים ניסים.

המהרש"א מסביר שם, שרבה שתה הרבה והכריח את ר' זירא לשתות יותר מדי עד שחלה, ולמחרת התפלל שלא ימות.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מסביר², שיתכן ואירע שהלכין פניו וביישו, ודבר זה הוא אבק רציחה. לכאורה נראה קשה, הרי נכנס יין יצא סוד³? האם, לפי פשט גמרא ולפי הגרש"ז⁴, זה מה שרבה חושב בתוך תוכו? האם סודו של רבה הוא להרוג את ר' זירא או להעליבו? כנראה שכאשר נכנס יין לא יוצא סוד!

¹ מגילה ז' ע"ב.

² הליכות שלמה פרק י"ט, הערה 77 בארחות הלכה.

ועוד יותר קשה, כשרואים שיש דעות האומרות שבכלל איננו מצוים לשתות יין מכיוון שזה מביא לידי שטות והוללות, ומתוך כך מתבטלת מצות "שמחת פורים":

"חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר ומכל מקום אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות אלא בשמחה של תענוג שנגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הנסים שעשה לנו"⁴.

"ועל דרך העבודה יש לומר שמרומז בלשון המאמר חייב איניש לבסומי בפוריא, דלא אמרו לבסומי ביין, אלא בפוריא, שישתכר מהפורים עצמו בחינת שכורת ולא מיין, כי אם מכל הגלויים הנשגבים של פורים שהם בבחינת אחת בשנה"⁵.

יוצא מכל זה, שכשנכנס יין - יוצא שטות.

ננסה לבדוק מהן ההשפעות הפיזיולוגיות של היין על גוף האדם, מחשבותיו והחלטותיו.

נתחיל דווקא מהתחנה הסופית של האלכוהול בגופנו - המוח.

המוח, כידוע, הוא "המעבד" הראשי של גוף האדם. (ל-Intel יש הרבה מה ללמוד מהקב"ה, איך מייצרים מעבד). המידע במוח מועבר על ידי זרמים חשמליים חלשים בין תאי עצב, הנקראים "נוירונים". הנוירון הוא ה"כלי" המרכזי של המוח. יש במוח האדם כ - 10^{14} נוירונים. (רק כדי להבין קצת את "מותר האדם מן הבהמה", ישנם חיות שיש להם רק כ - $10^7 \times 17$ נוירונים).

נקודת המפגש בין תאי העצב אינה מלאה ונעשית על ידי מרווח.

הקשר בין תאי העצב נעשה על ידי מוליך כימי הנקרא "נוירורנסמיטר". הנוירורנסמיטר נוצר על ידי אות חשמלי שיורה תא העצב, והוא נושא בתוכו מידע ומגיע לחברו. הנוירורנסמיטרים משפיעים על הרגשות והמחשבות שלנו, ובעצם על כל הפעילות בגופנו.

קל מאוד לשבש את מערכת הכימיקלים הללו במוח, מכיוון שאיזונו מאוד עדין.

כאשר האלכוהול מגיע למוח הוא יוצר חומצות שומן המכסות את פני תאי העצב, מה שגורם לחסימת קצותיהם. מכיוון שקצות התא חסומים, מתעכבת הפרשת הנוירורנסמיטרים בין תא עצב אחד לחברו, וכך מתנתק הקשר בניהם. חומצות השומן פוגעות בעיקר בקליפת המוח.

המוח מורכב מכמה מערכות. נתמקד בשתיים מהם: קליפת המוח והמערכת הלימבית.

³ עירובין ס"ה ע"א.

⁴ המאירי מגילה ז' ע"ב.

⁵ נתיבות שלום לפורים עמ' נ"ז.

קליפת המוח אחראית בעיקר על עיבוד המידע המגיע אליו על ידי החושים, **המחשבה**, תנועות רצוניות, שפה וזיכרון. לעומת זאת, המערכת הלימבית אחראית בעיקר על החלק **האמוציונאלי** - הרגשי. כאשר האלכוהול פוגע בקליפת המוח, הוא ממשיך למערכת הרגשית (המערכת הלימבית), אבל הוא לא משפיע עליה. כאן המערכת הרגשית לוקחת את "המושכות" של ה"חשיבה ההגיונית", ואז נוצרת בעיה. המערכת הרגשית, כמו שהזכרנו, היא רגשית, מה שגורם לאדם להחליט החלטות על פי הרגש ולא על פי ההגיון.

לסיכום:

האלכוהול פוגע בקליפת המוח, האחראית בין היתר על חשיבה ההגיונית, וגורם למערכת הרגשית של המוח (המערכת הלימבית) לפעול באופן דומיננטי, וכך ההחלטות הופכות מהגיוניות לרגשיות.

לא כל דבר שאדם חושב, הוא אומר בקול. יש מחשבה הגיונית - טקטית, שחוסמת את הרצון להוציא דברים החוצה. הוא משאיר את זה בפנים, כ"סוד". רק הוא יודע מזה, ולא אחר. זה יכול להיות בגלל שלא נעים לאותו אחד שחברו ישמע וידע מה הוא חושב עליו - חיובי או שלילי, או סתם, לא שייך שאותם מחשבות יבוטאו בפרהסיה.

מבחינה אנטומית, המקבילה של ה"מחסום", היא המחשבה ההגיונית (קליפת המוח). כאשר המחשבה ההגיונית נהרסת, כלומר, ה"מחסום" נופל, מגיעה המחשבה הרגשית, והיא מחליטה החלטות. המקבילה של המחשבה הרגשית היא ה"סוד".

מכל זה רואים שמבחינה פיזיולוגית, כאשר מגיע האלכוהול למוח, יוצא הסוד. וזה קורה תמיד. כאשר האלכוהול מגיע למוח ויש כמות מספיקה כדי לשבש את תפקוד "קליפת המוח", "המערכת הרגשית" בודאות תתחיל לעבוד ותיקח פיקוד על המחשבות וההחלטות. ולכן, כשנכנס יין, תמיד ייצא סוד.

אז איפה השטות וההוללות, מהם אנו חוששים שייצאו כאשר נכנס היין?

השטות וההוללות, אינם חלק נפרד מהסוד. זה לא שטות מצד אחד, וסוד מצד שני. השטות וההוללות הם הסוד. ישנם אנשים שסודם הוא דבר תורה, או יותר נכון, מתוך תורה. וישנם שסודם הוא להעליב ולפגוע, להתלוצץ ולשבור דברים. זה מה שמסתתר שנה שלימה מאחורי סורג וברית. וכשהטקט כבר לא עובד, והסורגים נפרצים, זה יוצא החוצה.

לפי זה אפשר להסביר את דברי המאירי וה'נתיבות שלום'.

נראה כי המאירי חשש שהסוד יצא בצורה בעייתית, ומתוך כך פסק שאין אנו מצווים להשתכר, כדי לא להפחית את עצמנו מתוך השמחה.

ה'נתיבות שלום' גם חשש לבעייתיות הסוד, והציע התבסמות ממקור אחר - התבסמות מהשמחה, התבסמות מתוך מצוה. הסוד שייצא מהתבסמות כזאת, ללא ספק יהיה חיובי ולא שטותי. אגב, את דברי הגרשז"א אפשר להסביר שרבה לא התכוון באמת לביישו, ובכל זאת ר' זירא נעלב.

להלכה נפסק בשו"ע (תרצ"ה, ב') שיש מצוה להשתכר בפורים: "חייב אינו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". והרמ"א מוסיף שם: "ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו ויישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. ואחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון לבו לשמים". וכן פוסק הילקוט יוסף⁶, שיש לשתות יין עד שישתכר וירדם בשכרותו.

לפי הפוסקים, מטרת השתייה די ברורה. אבל צריך להדגיש נקודה חשובה שהרמ"א וה'משנה ברורה' מזכירים.

לא משנה כמה שותה, ובלבד שיכוון ליבו לשמים, ושתייה שמחה של מצווה⁷, שמחה אמיתית. לא סתם לשתות כדי 'לדפוק את הראש', ו'להרגיש בסבבה' ועוד ביטויים מסוג זה, כי לא זאת המטרה. הסוד צריך לצאת מתוך טהרה, קדושה, דביקות, ולא מתוך ליצנות.

הרב קוק כותב בעולת ראייה (ח"א עמ' תמ"א): "חייב אינו לבסומי בפוריא וכו', גם כן מכוון לזה, שעיקר איסור השכרות הוא, מפני שבהסתלק הדרכת כח השכל יש לחוש לפניית רצונו של אדם לרע ותועבה חס ושלום, אבל בפורים נשפע על כל ישראל שפע רצון של קבלת התורה, ובו ביום מאיר על כל איש ישראל המחזיק בתורת ד' אור רצון אמיתי לבחור בתורה ובדרכיה, ועל כן מראים שאפילו בשכרותו אינו סר מדרך ד', מפני שפנימיות רצונו הוא פונה לטוב, ובקרבת אלהים אך טוב לישראל. 'שתי בד' אלהים מחסי לספר כל מלאכותיך'".

בפורים יש משהו מיוחד. בפורים יש שפע רצון של טוב, של קבלת תורה. ומכיוון שהשתייה היא ממצוות החג, אין לחשוש שייצא משהו רע או תקלה, כמו שכותב הרב קוק במקום אחר⁸: "...כי המצוה מגנא, הכא נמי יש לומר לכל מצוה אין לחוש לתקלה, רק בכל מקום לא מצינו מצוה בזה, רק זה היום עשה ד'".

אמנם יש שפע של טוב, אבל צריך גם השתדלות עצמית, כדי שתהיה יכולת לשפע להשפיע.

⁶ מועדים, מהלכות סעודת ושמחת פורים סע' ב (עמ' ש"מ).

⁷ משנה ברורה סימן תרצ"ה ס"ק ד'.

⁸ מצות ראייה או"ח בהשמטות סימן תרצ"ה סעיף ב' (עמ' צ"ו).

אז יש אנשים שמחלקים את השנה לשניים. לעניות דעתי, כל אדם צריך לעשות חשבון נפש אמיתי לפני החג, ולאחריו. משנכנס אדר מרבין בשמחה⁹. עושים "מישה מישה", מתחילים לשיר שירי פורים, ונכנסים עמוק לאוירת פורים. מחכים ליום הגדול ולמשקה הנכסף. אבל אפשר גם להוסיף על זה רצינות ומחשבה. משנכנס אדר מרבין במחשבה ובחשבון נפש. להבין מהו אותו יין ומהן השפעותיו. מהי מהות החג ומהי מהות השתייה ושאר מצוות החג. איך ומה לשנות. הבנה ברורה שהשתייה היא לצורך מצוה בלבד, ולא לצרכי כף. לעשות חשבון נפש אמיתי מה עבר עליו השנה, מה עשה, ומה מסתובב לו בראש. לעשות חשבון נפש מה קרה בפורים הקודם, איך יראה הפורים הקרוב, ואיך הוא רוצה שהוא יראה. לתכנן אוירה של חג. לצפות מראש באיזה חברה והיכן הוא שותה, ומי נמצא סביבו. כמובן שאם האוירה הכללית היא אוירה של שטות, קל לצפות שגם ה"סודות" יהיו על אותו משקל, דבר שרק יעכיר יותר את האוירה, והשמחה לא תהיה אמיתית. אבל אם מדובר באוירה של קדושה, כמו למשל אוירה ישיבתית, אפשר לצפות שהשמחה תהיה אמיתית מתוך קדושה וטהרה.

מתוך כך, כשאדם יבין את המהות האמיתית, ויכוון לאמת, אין חשש שהסודות שיצאו יהיו שטותיים ושלייליים.

ואם בכל זאת יש החושש לשטות, מתוך נסיון או חשבון הנפש, עדיף שישתכר בצנעה, כמו שכותב הגר"א נבנצל שליט"א¹⁰: "מי שעלול לבוא לידי הלכנת פנים, או שאר עבירות, טוב שישתכר בצנעה".

ולעניות דעתי, אם יש חשש גדול לשטות והוללות, ויודע הוא שלא יוכל לשנות בצנעה, ומתוך כך יהרוס את שמחת פורים לו ולחבריו, כדאי שלא ישתה בכלל.

יום כפורים – כפורים. "מיום כפורים שעבר עד יום כפורים זה. ומיום כפורים זה עד יום כפורים הבא..."¹¹.

גם לאחר פורים יש לעשות חשבון נפש - מה טוב שיצא ומה לא היה צריך לצאת – ויצא בכל זאת, ויקח לשנה הבאה את המסקנות, וינהג על פיהם.

"וְעַל חֲטָא שְׁחָטְאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִצּוֹן... וְעַל חֲטָא שְׁחָטְאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֵּה... וְעַל כָּלֵם אֱלוֹהֵי סְלִיחוֹת, סְלַח לָנוּ, מְחַל לָנוּ, כְּפָר לָנוּ"¹².

⁹ תענית כ"ט ע"א.

¹⁰ משנה ברורה עם הערות 'ביצחק יקרא' לגר"א נבנצל, תרצ"ה, ב'.

¹¹ מבוסס על תפילת כל נדרי.

¹² מתוך וידוי של תפילת יום הכיפורים.